

רבי עקיבא דמשנתנו אין מקרא יוצא מידי פשוטו, והוא בא לומר שנערה המאורשה שנתגרשה קנסה לעצמה.

ואכתי תמהינן לרבי עקיבא:

ורבי עקיבא, מאי חזית ד"אשר לא אורשה" מופנה הוא לגזירה שוה, ואילו "בתולה" למעוטי בעולה?

אימא "בתולה", נאמר שמילת "בתולה" היא לז-ב הבאה לגזירה שוה, ולעולם חייב הוא אף על הבעולה, (1) ואילו "אשר לא אורסה" ללמד הוא בא, פרט לנערה שנתארסה, ונתגרשה, לומר שאין לה קנס כלל! (2)

ומשנינן: מסתברא כי הכתוב "אשר לא אורסה", הוא זה שבא לגזירה שוה.

שהרי אין סברא לפוטרה מן הקנס, כיון שאני קורא בה "נערה בתולה".

ותמהה הגמרא: אדרבה! נאמר שמלת "בתולה" באה לגזירה שוה ולא למעטה מקנס לגמרי, שהרי אני קורא בה "אשר לא אורסה"!

וממשיכה הברייתא: אם כן מה תלמוד לומר "אשר לא אורשה"?

מופנה, כלומר: מיותר הוא כדי להקיש לו ולדון הימנו גזירה שוה:

נאמר כאן באונס (12) "אשר לא אורשה" —

ונאמר להלן במפתה "אשר לא אורשה".

מה כאן — באונס — חמשים כסף הוא הקנס, שכך אמרה התורה באונס: ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף.

אף להלן — במפתה — חמשים כסף הוא משלם, ואף שלא פירטה שם התורה את הסכום, אלא אמרה: "כסף ישקול".

ומה להלן במפתה "שקלים", שהרי אמרה התורה: "כסף ישקול", אף כאן במפתה "שקלים" הוא משלם, ואף שלא אמרה התורה אלא "חמשים כסף".

וכשם שלדעת רבי עקיבא שבברייתא עיקר "אשר לא אורשה" בא לגזירה שוה, כך גם לפי רבי עקיבא דמשנתנו, אלא שלפי דעת

עקיבא דמשנתנו יהא הקנס לעצמה, וכמו "אשר לא אורשה".

2. כתב הריטב"א: אע"ג דקיי"ל אין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קיבלה מרבו, התם הוא כשלא קבלה כלל, אבל רוב הגזירות שוות שבתלמוד הוו גמירי שיש לדון כאן גזירה שוה, אבל לא היו מקובלים מן המלות של הגזירה שוה, והיינו דבעינן מופנה מצד אחד או מופנה משני צדדין, ויש מהן שלמדין ומשיבין, וכן פירשו בתוספות. וראה מה שכתבו התוספות שלפינו בד"ה אימא.

קנס כלל, רק אפשר ללמוד שאם יש לה קנס הרי הוא ניתן לאביה ולא לעצמה, ואם כן מה תשובה השיב רבי עקיבא לרבי יוסי הגלילי; וגם תיקשי המשך הברייתא: אם כן מה תלמוד לומר: "אשר לא אורשה", והרי יש לפרש את הפסוק כפשוטו שאין לה קנס כלל!?

וראה מה שחידש שם בביאור סוגייתנו.

12. ראה בשיטה מקובצת שביאר, למה נקרא אונס "כאן" ומפתה "להלן".

1. כן כתב רש"י. והיינו, שלפי רבי עקיבא דברייתא יהא הקנס לאביה, ואילו לפי רבי

אונס, כזה, כמו התשלום של מפתה, שהוא כסף שקלים.⁽³⁾

וכאן שבה הגמרא לברייתא שהובאה לעיל, שלרבי עקיבא הבא על נערה המאורסה שנתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה; ותמהה:

קשיא דרבי עקיבא דברייתא אדרבי עקיבא של משנתנו, שאמר: אכן יש לה קנס, אבל קנסה לעצמה!?

ומשנינן: **תרי תנאי, ואליבא דרבי עקיבא.** תנאים הם שנחלקו בדעתו של רבי עקיבא כיצד היא שיטתו.

ומקשינן: **בשלמא רבי עקיבא דמתניתין,** הסובר שיש לה קנס לעצמה, היינו טעמא, משום דלא אתיא גזירה שוה ומפקא ליה לקרא מפשטיה לגמרי, אי אפשר שיהא "אשר לא אורשה" יוצא מידי פשוטו לגמרי, ולכן סובר התנא דמשנתנו אליבא דרבי עקיבא, שבהכרח בא הכתוב לומר שהקנס הוא לעצמה.⁽⁴⁾

אלא לרבי עקיבא דברייתא תיקשי, וכי אתיא גזירה שוה ומפקא מפשטיה לגמרי, וכי אפשר להוציא את המקרא מפשוטו

ומשנינן: **מסתברא,** שהבעולה פטורה מן הקנס והמאורסת אינה פטורה, כי:

הא — בעולה — אישתני גופה [נשתנה גופה מבתולה לבעולה] ואין פגמה רב כל כך.

ואילו הא — מאורסת — לא אישתני גופה.

ושאלת הגמרא: **ורבי יוסי הגלילי —** הלומד מ"אשר לא אורשה" שהמאורסת אין לה קנס — **האי סברא** שהאונס משלם שקלים והמפתה משלם חמשים כסף **מנא ליה?** שהרי לדבריו אין "אשר לא אורשה" מופנה ללמוד הימנו גזירה שוה של אונס ומפתה זה מזה!?

ומפרשינן: **נפקא ליה** האי סברא לרבי יוסי הגלילי מהא **דתניא:**

כתוב בפרשת מפתה: **"כסף ישקול כמוהר הבתולות"**. הקיש הכתוב קנס המפתה לקנס האונס, כדי ללמד **שיהא זה,** מנין השקלים במפתה, **כמוהר הבתולות.** דהיינו מנין חמשים כסף המפורש אצל אונס.

ומוהר הבתולות, שהוא הקנס המפורש אצל

אי נמי לא מופני ליכא למיפרך מידי. [פירוש, אם היה מה לפרוך היינו זקוקים שיהיה לכל הפחות מופנה מצד אחד, אבל מאחר שאין מה לפרוך לא איכפת לן שלא יהא מופנה כלל]. ומבואר מדבריו, שאי אפשר שיהיה הכתוב "מופנה" וגם נלמד דין מפשוטו של מקרא, היות ואם הוא מלמד דין אינו "מופנה"; ואף שבגמרא לעיל איתא: "מופנה" להקיש לו ולדון הימנו גזירה שוה, לאו בדוקא הוא. ועיקר כוונת

3. נתבאר על פי רש"י לעיל י א, ואולם לעיל בגמרא כט ב מבואר שאינו לימוד מלשון הכתוב, אלא הוא לימוד בגזירה שוה "בתולה בתולה" האמור באונס ומפתה.

4. רש"י כתב: לא אתיא גזירה שוה ומפקא לקרא מפשטיה לגמרי, דאתא פשטא לאשמועינן הא ארוסה לעצמה. וחד מתרווייהו [כלומר "אשר לא אורשה" שנאמר באונס או במפתה] לאפנויי.

קא משמע לן שאף הקנס נפטר מדין "קם ליה בדרכה מיניה".

ומקשינן: ולרבה, דאמר: אכן חידוש הוא שחידשה תורה בקנס, ולכן אף על גב דמיקטיל הרי הוא משלם, מאי איכא למימר! (8)

ומשנינן: סבר לה רבה כרבי עקיבא דמתניתין, המפרש את פשוטו של מקרא לנערה שנתארסה וכבר נתגרשה ללמד שקנסה לעצמה, ולא למד "קם ליה בדרכה מיניה".

תנו רבנן: קנסה של כל אנוסה ומפותה למו [כך סלקא דעתין בהבנת הברייתא]

יש אומרים: לאביה. ויש אומרים: לעצמה.

לגמרי, ולומר שאין הפרש כלל בין נערה המאורשה לזו אשר לא אורשה!?

אמר רב נחמן בר יצחק: קרי ביה בפשט הכתוב "אשר לא ארוסה" (5) בשעת הביאה, כי היות וחייב הוא מיתה, אין הוא משלם קנס. (6)

ותמהה הגמרא: וכי צריכה התורה לכתוב "אשר לא ארוסה", והרי כבר ידענו שארוסה בת סקילה היא, ומ"לא יהיה אסון" למדנו שאדם החייב מיתה פטור מן התשלומין, ואם כן למה לי "אשר לא ארוסה"!? (7)

ומשנינן: הוצרכה התורה להשמיענו דין "קם ליה בדרכה מיניה" בקנס, כי סלקא דעתך אמינא: הואיל וחידוש הוא שחידשה תורה בקנס, שכל קנס חידוש הוא, לכן אף על גב דמיקטיל משלם.

פטור, וכצד זה מוכרח בהמשך הסוגיא, וכפי שיתבאר בהערות לקמן.

7. תמהו התוספות: "ואם תאמר: מאי קשיא ליה, הא השתא לא נפיק קרא ממשמעותיה, ואי לא איצטריך לגופיה כל שכן דניחא טפי, ד[הוי] גזירה שוה מופנה", פירוש, מה בכך שמקרא זה מיותר, והרי כל קושיית הגמרא היתה: איך אפשר שייעקר מקרא מפשטו לגמרי, וכיון שפשטו של מקרא אמת הוא שהוא נפטר מממון כשהיא ארוסה, אף שאינו נצרך, שפיר דמי, ואדרבה אם אינו נצרך ללמד דין זה כי הוא פשוט, הרי הגזירה שוה עדיפא יותר, כיון ד"אשר לא ארוסה" מופנה הוא שאינו נצרך לעצמו! וראה מה שכתבו התוספות והריטב"א בזה.

8. מדברי הגמרא כאן מוכח כפי שנתבאר לעיל ש"אשר לא ארוסה" הוא מיעוט משום "קם ליה

הגמרא לומר שעיקר "אשר לא אורשה" נכתב לגזירה שוה.

5. לשון הגמרא "קרי ביה" וגם שינוי לשון הכתוב מ"אורשה" ל"ארוסה", משמע שפשטו של מקרא הוא: "אורשה" בעבר, ועכשיו אינה ארוסה. אלא שאנו קורין בו "אשר לא ארוסה" דמשמע שהיום ארוסה היא. וכתב הריטב"א: "לאו דוקא דנסרס הקראי, דהא לא דייק הכי לא מקרא ולא מסורת, אלא לומר ד"אשר לא אורשה" הרי הוא כאומר שלא אורשה עכשיו, ולמעוטי ארוסה שאין לה קנס"; וראה מה שכתב הרש"ש.

6. יש לפרש כוונת הגמרא בשני אופנים: האחד: אם היא ארוסה אין חייבים עליה ואפילו בלא דין "קם ליה בדרכה מיניה", ודין הוא בקנס שלא חייבה התורה בארוסה. השני: משום "קם ליה בדרכה מיניה" הוא

האם יש "בגר" בקבר, או אין "בגר" בקבר? ומבארת הגמרא את הספק: זה פשיטא ליה לרבא, שאם מתה הנערה קודם העמדה בדין, לא פקע חיוב הקנס, ואולם יש להסתפק: האם יש בגר בקבר, ונמצא שהקנס צריך להיות לעצמה, ומאחר שמתה, הרי שהקנס דבנה חוי [של בנה הוא, שהוא יורשה].

או דלמא אין בגר בקבר, ואם כן דאביה חוי, של אביה הוא הקנס, ככל שאר הנערות שאביהן מקבל את תשלום הקנס, ולא הן עצמן?

ותמדה הגמרא על הנפקא מינה שנתבארה לט-א בספיקו של רבא, שאם יש בגר בקבר "דבנה חוי":

ומי מעברא, וכי אפשר שתתעבר כשהיא קטנה או נערה, כשהיא עדיין בת קנס, ותלד כשהיא נערה!?

והרי כשהיא קטנה אינה יכולה להתעבר ולילד ולד של קיימא, כי:

והתני רב ביבי ברייתא קמיה [בפני] דרב נחמן:

שליש נשים משמשות במוך, מותר להן לשמש במוך באותו מקום, ועל ידי כן נמנע עיבורן, (1) ואף שהן משחיתות זרע, שהוא דבר האסור בשאר נשים, (2) אלו מותרות משום סכנתן או סכנת העובר.

ותמדה הגמרא: לעצמה — אמאי?! והרי קנס האנוסה והמפותה לאביה הוא, וכנאמר בתורה!?

אמר פירש רב הסדא: אין הברייתא מדברת בסתם אנוסה, אלא הכא בברייתא בנערה שנתארסה ונתגרשה עסקינן.

וקמפלגני בפלוגתא דרבי עקיבא דמתניתין, הסובר שקנסה לעצמה, ורבי עקיבא דברייתא, הסובר שקנסה לאביה.

אמר אביי: בא עליה, ומתה קודם שנגמר דינו לשלם את הקנס, הרי זה פטור מן הקנס.

שנאמר: "ונתן לאבי הנערה", ומשמע שהנערה היא חיה, ולא לאבי מתה.

ומבארת הגמרא: מלתא דפשיטא ליה לאבי שאם מתה הנערה הרי הוא פטור מן הקנס, דבר זה מיבעיא ליה לרבא [נסתפק בו רבא, לפי פירושו של מר בר רב אשי בספיקו, וכפי שיתבאר בהמשך הסוגיא].

דבעי רבא: נערה שנבעלה ולא הספיק האב להעמיד את הבעל בדין עד שמתה, והגיע זמן בגרותה⁽⁹⁾ בהיותה בקבר; ואילו היתה חיה היה הקנס לעצמה, היות ולא עמדה בדין עד שבגרה, ואולם אם הגיע זמן בגרותה בקבר מסתפק רבא:

1. ברש"י ביבמות יב ב, פירש שהן נותנות מוך בשעת תשמיש, ואילו לעיל לז א, פירש רש"י שהשימוש במוך היינו שהן מקנחות בו אחר התשמיש, וראה בהערה הבאה.

2. כן היא שיטת רש"י, ופירשו התוספות את שיטתו בשני אופנים:

בדרכה מיניה", שהרי אם תאמר שהוא מיעוט מדין קנס, מה קשה לגמרא על רבה, והרי יש לומר דאין הכי נמי אין כאן פטור של "קם ליה בדרכה מיניה", אלא הוא פטור מדין קנס מגזירת הכתוב.

9. שהוא ששה חדשים אחר הנערות, כמבואר בהמשך הסוגיא.